

ВІДГУК

офіційного опонента

доктора медичних наук, професора кафедри функціональної і лабораторної діагностики Тернопільського національного медичного університету імені І.Я. Горбачевського МАРУЩАК Марії Іванівни на дисертаційну роботу МАРЧУК Ірини Василівни, на тему «Формування професійної готовності медичних сестер до діяльності в системі паліативної та хоспісної допомоги», що подана на здобуття ступеня доктора філософії у разову спеціалізовану вчену раду ДФ 76.600.084 Буковинського державного медичного університету МОЗ України з правом прийняття до розгляду та проведення захисту дисертації за спеціальністю 223 «Медсестринство» галузі знань 22 «Охорона здоров'я»

Актуальність теми. З огляду на зростання у всьому світі кількості пацієнтів з обмеженим прогнозом життя, формування та підтримка професійної готовності медичних сестер до діяльності у галузі паліативної та хоспісної допомоги залишається надзвичайно актуальним та перспективним напрямком наукового пошуку і важливим завданням практичної підготовки молодших медичних спеціалістів.

Актуальність теми дисертації стосується сфери паліативної допомоги, яка широко використовується у більшості закладів охорони здоров'я у всьому світі. Сестри медичні в усіх сферах практики протягом усього життя потребують додаткового навчання для надання паліативної допомоги. Особливого значення дана проблема набуває у контексті підготовки сестер медичних до здійснення ними паліативної та хоспісної допомоги. До стратегічних завдань, що стоять перед системою охорони здоров'я, віднесено забезпечення високої якості сестринської допомоги. У Заяві Американської асоціації медсестер та Асоціації хоспісних та паліативних медсестер звучить прямий заклик до усіх сестер медичних очолити та трансформувати паліативну допомогу. У цьому документі Керівний комітет порівняв стандартні компетенції медсестер зі спеціальними навичками паліативних медсестер і виявив, що паліативна допомога є наскрізним виміром

медсестринського догляду з прямим впливом на сферу діяльності кожної медсестри.

Практично те ж саме щодо професійних компетентностей сестри медичної зафіксовано і в Етичному Кодексі медичної сестри України ще з 1999 року

Таким чином, вивчення питання формування професійної готовності сестер медичних до діяльності в системі паліативної та хоспісної допомоги є актуальним та перспективним напрямком наукового пошуку.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота Марчук Ірини Василівни є фрагментом комплексної науково-дослідної роботи кафедри психології та філософії Буковинського державного медичного університету на тему «Збереження здоров'я, виклики часу» (державна реєстрація № 0121U110023), у якій авторка є співвиконавцем.

Ступінь обґрунтованості та достовірність наукових положень, висновків, рекомендацій, сформульованих у дисертації. Робота виконана на сучасному науково-методичному рівні. Основні положення дисертаційного дослідження відображаються в дослідженні достатньої кількості респондентів, яку склали дві групи: здобувачі освітньої програми «Сестринська справа», працюючі сестри медичні загального профілю, а також сестри медичні паліативної служби, які працюють у цій сфері, а також пацієнти відділень паліативної допомоги – інкурабельні хворі: 153 та 63 респонденти відповідно.

Важливою частиною дослідження стало вивчення поширеності та коморбідності злякисних новоутворень серед пацієнтів північної Буковини, які можуть урешті потребувати паліативного догляду. Для аналізу авторка взяла основний діагноз (у т.ч. стадію за TMN, поширеність процесу, морфологічне підтвердження, взяття на облік тощо), супутню коморбідну патологію, окремі антропометричні параметри для визначення статусу живлення (маса тіла, зріст, індекс маси тіла для встановлення підвищеної /

зниженої маси тіла, чи ожиріння). Також проведено розрахунок індексу коморбідності Чарлсона (з поправкою на вік та без урахуванням віку) та кумулятивний індекс коморбідності CIRS, епідеміологічний аналіз для розрахунку ризиків за відношенням ризиків (RR) / шансів (OR) із довірчим інтервалом 95% (CI). Для якісної статистики авторка використала коефіцієнти χ^2 за Yates та Pearson та точний тест Fisher (P).

Проведено статистичну обробку отриманих даних за допомогою пакету «ANOVA STATISTICA 12.6» з використанням різних методів оцінки, що переконливо свідчить про достовірність отриманих результатів, а їх обговорення та висновки дозволяють стверджувати про достатній рівень обґрунтованості сформульованих автором наукових положень.

Використані методи математичної статистики: непараметричні критерії для порівняння 2-х (критерій Манна-Уїтні), а також трьох і більше незалежних вибірок (критерій Краскала-Уоллеса); кореляційний за Спірменом, регресійний аналіз, епідеміологічний аналіз за основним діагнозом, статистичні коефіцієнти χ^2 за Yates та Pearson, а також точний тест Fisher (P), індекс коморбідності Чарлсона (з поправкою на вік та без урахуванням віку) та кумулятивний індекс коморбідності CIRS (Cumulative Illness Rating Scale).

Отже, враховуючи те, що проведені дослідження ґрунтуються на достатньому фактичному матеріалі й комплексному аналізі статистичних методів, надані авторкою результати слід вважати обґрунтованими й вірогідними, а достовірність викладених в цій дисертаційній роботі наукових положень та висновків є незаперечною.

Наукова новизна одержаних результатів. У дисертаційній роботі Марчук І.В. вперше розроблено структурно-функціональну модель формування професійної готовності сестер медичних до діяльності у сфері паліативної та хоспісної допомоги на підставі результатів емпіричного, соціологічного і медико-психологічного досліджень.

Також отримали нове підтвердження наукові дані про основні чинники ризику злоякісних новоутворень у мешканців Північної Буковини на підставі аналізу канцер-реєстру, а також коморбідних станів.

Вперше на території Північної Буковини проведено аналіз поведінкових реакцій медичних сестер з позиції інкурабельних пацієнтів, які віддали перевагу поведінці сестра-«мама», сестра-«рутинер», відтак «спеціаліст», «сильна особистість», «акторка» і «нервова». Вперше встановлено домінування дефіцитарних мотивів (фізіологічні потреби, потреби у безпеці, упевненості, у любові й приналежності, в оцінці й повазі з боку оточуючих, у самоактуалізації) в усіх групах спостереження.

Практичне значення отриманих результатів. Отримані результати формування професійної готовності сестер медичних полягають в тому, що обґрунтовано роль професійних компетенцій медичної сестри у формуванні професійної готовності до роботи у паліативних відділеннях. Деталізовано роль коморбідної патології та основних чинників ризику злоякісних новоутворень у мешканців Північної Буковини, що створює можливість виокремити групи високого ризику пацієнтів із прогресуванням відповідної онкологічної нозології. Також авторкою розроблено та апробовано елективний курс «Паліативна та хоспісна допомога» для здобувачів освітньої програми «Сестринська справа» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти галузі знань 22 Охорона здоров'я за спеціальністю 223 Медсестринство, а також циклів спеціалізації молодших медичних спеціалістів, фахівців з фаховою передвищою, початковим рівнем (короткий цикл) та першим (бакалаврським) рівнем вищої медичної освіти та магістрів з медсестринства «Паліативна та хоспісна допомога» спеціальність (кваліфікація) після циклу спеціалізації «сестра медична / брат медичний з паліативної допомоги».

Впровадження результатів дослідження. Результати дисертаційного дослідження впроваджені у практику та використовуються у роботі закладів

охорони здоров'я м. Чернівців і Чернівецької області про що засвідчують відповідні акти впровадження.

Основні наукові положення використовуються в освітньому процесі навчальних закладів на додипломному та післядипломному рівнях м. Рівне, м. Чернівців, м. Новоселиці та м. Старобільська.

Апробація результатів дисертації та публікації. Основні положення дисертаційної роботи висвітлено в 14 друкованих працях, серед яких 6 публікації в наукових фахових виданнях, рекомендованих МОН України у тому числі 2 – у журналі, що цитується в наукометричній базі Scopus; 5 – у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій та конгресів, 1 розділ у колективній монографії Основні положення дисертаційної роботи було представлено на 7-х міжнародних науково-практичних конференціях в Україні та за кордоном.

Оцінка структури, змісту та форми дисертації. Дисертація викладена на 211 сторінках (151 сторінка основного тексту), складається з анотацій українською та англійською мовами, списку публікацій здобувача, вступу, огляду літератури, матеріалів і методів дослідження, трьох розділів власних досліджень, аналізу та узагальнення результатів дослідження, висновків, практичних рекомендацій, списку використаних джерел (275 джерел, із них – 155 латиницею) та додатків. Робота містить 31 таблицю, ілюстрована 29 рисунками.

Текст рукопису написаний державною мовою, доступно і зрозуміло. Чітко прослідковується основна ідея роботи, яка презентована у висновках.

В дисертаційній роботі авторкою детально проаналізована наукова література, сформульовані конкретні мета і завдання дослідження. Використані для цього методи досліджень є цілком адекватними та високоінформативними.

Першим структурним компонентом даної роботи є «Анотація», яка викладена двома мовами: українською та англійською. В ній Ірина Марчук

презентувала основні результати, лаконічно узагальнила матеріал роботи та зазначила наукову новизну і практичне значення свого доробку.

Розділ **«Огляд літератури»** займає 21 сторінку та складається з трьох підрозділів. У першому підрозділі на достатньому рівні висвітлені поняття, принципи, історичні передумови розвитку сучасної паліативної допомоги у зарубіжній і вітчизняній медицині. У другому підрозділі авторка провела аналіз дефініцій, структури і змістово-критеріального наповнення складових професійної готовності медичних сестер до фахової діяльності в системі паліативної допомоги.

У третьому підрозділі чітко виокремила психолого-педагогічні умови і засоби формування професійної готовності медичних сестер до діяльності в системі паліативної допомоги.

У другому розділі **«Матеріали і методи досліджень»** на 16 сторінках структуровано і лаконічно описано дизайн та методологічні підходи до обраного дослідження. У першому підрозділі авторка охарактеризувала матеріал і дизайн дослідження, обґрунтувала відповідність дослідження вимогам біоетики.

Другий підрозділ містить характеристику методів дослідження. Він включає в себе опис проведення анкетування для визначення рівня професійної готовності фахівців до надання паліативної і хоспісної допомоги: метод семантичного диференціалу, метод експертних оцінок, суб'єктивно-оцінний метод, організацію власне дослідження та опис статистичних методів досліджень.

У третьому розділі **«Компоненти професійної готовності сестер медичних у сфері паліативної допомоги»** розкриті особливості особистісно-рефлексивної компоненти професійної готовності сестер медичних до діяльності у сфері паліативної допомоги, а також ціннісно-мотиваційні аспекти професійної готовності сестер медичних. Авторка вказала на взаємозв'язки між компонентами і чинниками професійної

готовності сестер медичних до діяльності у сфері паліативно-хоспісної допомоги.

Четвертий розділ містить оцінку чинників ризику злякисних новоутворень у паліативній практиці медичної сестри. Містить 3 рисунки, 10 таблиць, які ґрунтовно відображають його текстовий зміст. Метою цього розділу стало встановлення впливу метаболічних чинників (ожиріння), захворювань органів черевної порожнини, дихання, серцево-судинної системи, хронічної хвороби нирок на ризик появи злякисних новоутворень у популяції мешканців Північної Буковини.

Завершують розділ проміжний висновок та перелік публікацій за темою дослідження.

У п'ятому розділі **«Сучасні стратегії професійної підготовки медичних сестер до діяльності у сфері паліативної допомоги»** авторка описала моделювання психолого-педагогічних умов і засобів формування професійної готовності медичних сестер до діяльності в галузі паліативної та хоспісної допомоги та розкрила ефективність впровадження елективного курсу «Паліативна та хоспісна допомога» для здобувачів освітньої програми «Сестринська справа» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти. Також було проведено порівняння показників професійної готовності сестер медичних до діяльності у сфері паліативної та хоспісної допомоги до та після вивчення курсу «Паліативна та хоспісна допомога».

Розділ **«Аналіз та узагальнення результатів дослідження»** (14 сторінок тексту) є змістовним та лаконічним. Містить стислий опис основних положень дисертаційного дослідження. Авторка підводить підсумок отриманих результатів, підкреслює основні положення та факти.

Висновки є лаконічними, змістовними та чітко аргументованими, містять наукову новизну та обумовлюють доцільність практичних рекомендацій. **Список використаних джерел** оформлений відповідно до встановлених вимог, включає 275 літературних посилання.

Відсутність (наявність) порушень академічної доброчесності.

Рукопис дисертаційної роботи Марчук І.В. перевірено на плагіат за допомогою антиплагіатного сервісу «Unicheck». Перевірка засвідчила унікальність (оригінальність) текстових даних у поданій роботі (96%), що дозволяє стверджувати відсутність порушень академічної доброчесності дисертаційної роботи у контексті літературних посилань щодо інших публікацій та інтернет-ресурсів.

Недоліки дисертації щодо змісту та оформлення. Загалом дисертаційне дослідження Марчук Ірини Василівни «Формування професійної готовності медичних сестер до діяльності в системі паліативної та хоспісної допомоги» написане та оформлене відповідно до чинних рекомендацій та відповідає вимогам Порядку, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 року.

Принципових зауважень щодо оформлення та змісту немає. В роботі наявні окремі стилістичні та орфографічні помилки, які не впливають на її позитивну оцінку в цілому. На нашу думку, варто було б посилатися та літературні джерела глибиною пошуку до 5 років.

Зазначені неточності та редакційні огріхи в оформленні рукопису дисертації не зменшують наукової цінності як проведеного дослідження, так і висновків.

В рамках наукової дискусії хотілося б почути відповіді на такі **запитання:**

1. Обґрунтуйте основні психологічні умови та засоби, згідно вашого дослідження, які є домінуючими у формуванні поняття професійної готовності медичних сестер до діяльності в системі паліативної допомоги?
2. Розкажіть про впровадження курсу «Паліативна та хоспісна допомога» для сестер медичних на післядипломному рівні?
3. Чи є необхідність у повторних навчаннях для сестер медичних на циклах за паліативної та хоспісної допомоги?

Дисертаційне дослідження виконане на високому методологічному рівні, є актуальним, його обсяг, достовірність отриманих результатів, висновків та положень, наукова новизна та практичне значення відповідають встановленим вимогам, що передбачені пунктами 6-9 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», який затверджено Постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 року, а дисертантка Марчук Ірина Василівна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 223 «Медсестринство» в галузі знань 22 «Охорона здоров'я».

Офіційний опонент:
доктор медичних наук,
професор кафедри функціональної
і лабораторної діагностики
Тернопільського національного
медичного університету
імені І.Я. Горбачевського

Марія МАРУЩАК